

Svenka Savić: *Erika Marjaš*

(Futura publikacije i Udruženje „Ženske studije i istraživanja“, Novi Sad, ISBN 978-86-7188-180-7, 2018, 196. str.)

Dr Svenka Savić je do sada napisala nekoliko knjiga o baletu, od kojih su najznačajnije knjiga o istorijatu Baletske škole u Novom Sadu (*55 godina Baletske škole u Novom Sadu*, 2004) i knjiga o primabalerini Baleta Srpskog narodnog pozorišta, koja je završila Baletsku školu u ovom gradu (*Erika Marjaš*, 2018).

Svenka Savić je podelila knjigu *Erika Marjaš* na devet poglavlja. Nakon *Predgovora* slede: 1. *Detinjstvo* (str. 11–24), u kojem piše o školovanju i počecima umetničke, filmske i manekenske karijere Erike Marjaš; 2. *Profesionala igračka karijera* (str. 25–49), u kojem govori o Erikinim partnerima u baletu i gostovanjima SNP; 3. *Medijski odjeci profesionalnog rada* (str. 51–120), u kojem je reč o kritikama, intervjuima i fotografijama Erike Marjaš. Sledi poglavlje 4. *Direktorka baletskog ansambla* (str. 121–132), o podršci inovativnim procesima, koju je Erika pružala na poziciji direktorke baletskog ansambla. U poglavlju 5. *Drugi o umetnici* (str. 133–145) nalaze se svedočenja dvanaest prijatelja i saradnika primabalerine tokom njenog profesionalnog rada. Na kraju knjige su 6. *Nagrade i priznanja* Eriki Marjaš za doprinos društvu (str. 147–154); 7. *Tekstovi trajnog nasleđa* (str. 156–162) koji svedoče o njenom talentu i 8. *Završni osvrt* (163–165), u kojem autorka knjige sumira stanje u baletskom ansamblu u dužem vremenskom periodu. U poglavlju 9. *Prilozi* (str. 167–196) Svenka Savić je objedinila različite empirijske podatke (telegrami, biogram umetnice, tekstovi o Eriki Marjaš u medijima).

U *Detinjstvu*, autorka knjige postavlja osnovno teorijsko pitanje o trajanju perioda detinjstva talentovanih umetnica čija karijera počinje već u ranom detinjstvu. Kao potvrdu ovom otvorenom pitanju, Svenka Savić daje spisak aktivnosti kojima se u detinjstvu bavila Erika Marjaš, kao dokaz njene izuzetne telesne sposobnosti, ali i ranog profesionalnog angažovanja.

U poglavlju o profesiji, autorka otvara pitanje o tome koliko kritika (ne) doprinosi afirmaciji umetnica i koliko (ne) utiče na razvoj same baletske i savremene igre. Najpre navodi pedeset uloga Erike Marjaš u Baletu SNP tokom dvadeset igračkih

sezona, a potom hronološkim redosledom daje kritike iz dnevne i nedeljne štampe o ulogama koje je umetnica ostvarila (str. 61–74), čime ne želi da pokaže samo uspeh umetnice, nego i (ne)moć kritike u vreme kada je umetnica ostvarila svoju igračku karijeru (1961-1981). U ovom delu knjige saznajemo da u baletu pojedinka i pojedinac ne mogu gotovo ništa sami da učine, te da se karijera jedne prvakinje baleta mora povezati sa svima onima koji su u tom ostvarivanju učestvovali sa njom, a to su koreografi, partneri, dirigenti. Koreografi su presudni za uspeh balerine, posebno kada je ona u stalnom radnom odnosu u jednom ansamblu, kao što je to bio slučaj sa Erikom Marjaš. Od presudnog značaja za njenu karijeru bili su Georgi Makedonski i Iko Otrin na početku, a Vera Bokadoro na kraju karijere.

Interesantna je analiza tekstova, naslovljena u knjizi kao *Tekstovi trajnog nasleđa*, koji predstavljaju zapravo enciklopedijske odrednice o Eriki Marjaš. Svenka Savić i ovde otvara teorijsko pitanje o tome u kojoj meri enciklopedijska odrednica odražava ideološki okvir u kojem je umetnica ostvarila svoju uspešnu igračku karijeru, a potom nastavila kao organizatorica života i rada baletskog ansambla u Srpskom narodnom pozorištu. Autorka konstatuje da podaci o blistavoj karijeri Erike Marjaš negde izostaju, te postavlja još važnije pitanje u vezi sa ovom temom: ko brine o pisanju tekstova trajne vrednosti?

Na osnovu spiska nagrada i priznanja Erike Marjaš (str. 147–154), među kojima su i nagrada za životno delo koju joj je 2006. godine dodelilo predsedništvo Udruženja baletskih umetnika Srbije, doznajemo koliko je primabalerina bila vrednovana u svojoj sredini u vreme kada je aktivno bila deo kulturne i umetničke javnosti.

Poglavlje *Medijski odjeci profesionalnog rada* (str. 51–119) posvećeno je kritikama premijera i gostovanja u dnevnoj štampi, intervjuima u dnevnoj štampi i elektronskim medijima, kao i fotografijama Erike Marjaš. Svenka Savić čitaocima daje važne podatke o predstavama i kritikama koje su rasuti po dnevnoj štampi, objedinjujući ih u ovoj knjizi i čineći ih na taj način dostupnim na jednom mestu. Razgovori koje je Erika vodila sa iskusnim novinarkama i novinarima govori o uvažavanju umetnice unutar novinske redakcije, a važnost intervjua sa umetnicom ogleda se u činjenici da je „tu njen glas najjači“ (str. 75). Međutim, Erika Marjaš u ovim razgovorima ne govori samo o sebi - ona kroz priču o sebi oslikava živote svih baletskih umetnika, jer putem ovih razgovora šira javnost saznaje iz „prve ruke“ o ovoj profesiji: „Sa svačim bih mogla da se pomirim, ali se ne mirim s tim da se naš rad ne ceni dovoljno. Sigurna sam da je malo takvih profesija u kojima se radi tako naporno kao u baletu. Mogli bismo za takav trud očekivati bar poštovanje.“

Važna je povezanost igračke karijere Erike Marjaš i medija. Novinski tekstovi potvrđuju značajno prisustvo ove umetnice u kulturnom životu svoga vremena, dok same kritike, kako Savić ističe, nisu toliko presudne za njenu popularnost, kao njene izjave i fotografije. Autorka knjige pred nas iznosi stav da je potrebno sagledati doprinos kritika

pojedinih događaja u umetničkoj igri razvoju igre kod nas i obrazovanju publike. Iz kritika o premijerama predstava u kojima je igrala Erika Marjaš može se uočiti i promena načina na koji se pišu kritike kod nas u dnevnim novinama tokom pedeset godina. Najpre ih pišu muškarci koji su poznavali isključivo muziku, dok nakon Drugog svetskog rata pa do danas kritike u dnevnoj štampi pišu žene, među kojima i autorka Svenka Savić. Odgovor Erike Marjaš o tome kako doživljava baletsku kritiku naveo je i samu autorku ove knjige na razmišljanje o tome na koji način je i ona sama pisala te kritike i da li su ponekad izvođači nepravedno bili samo spomenuti. Ovaj kritički osvrt nam još jednom pokazuje važnost intervjua koji se vode sa javnim ličnostima, jer iz tih razgovora možemo da saznamo i ono što nam na sceni nije vidljivo i da sagledamo stvari iz drugog ugla.

Savić smatra da su fotografije Erike Marjaš mnogo više doprinele popularnosti umetnice nego kritike ili tekstovi o njoj, jer su fotografije te koje se zadržavaju u memoriji gledalaca i čitalaca. Stoga je jedan deo ove knjige (str. 97–119) posvećen fotografijama Erike Marjaš iz poznatih baleta i iz filma *Ljubav i moda*, a mesto u knjizi su našle i njene fotografija na konju, ili ona gde je još učenica Baletske škole u Novom Sadu, kao i jedna fotografija sa kolektivom SNP. Poglavlje o medijskim odjecima profesionalnog rada Savić završava preporukom da se nakon sedamdeset godina postojanja baleta SNP sprovede istraživanje o fotografijama u tekstovima o baletu. Na ovaj način, skrećući pažnju na neka važna pitanja kako o baletskim kritikama, tako i o važnosti fotografija u baletu, Svenka Savić daje povod za dalja istraživanja koja se ne odnose direktno na balet, ali su neosporno povezana sa baletom. Jedno od tih pitanja jeste i pitanje standardizacije baletske terminologije koje je Savić otvorila još pre dvadeset godina, a koje do danas nije zaključeno. U ovoj knjizi, ona još jednom skreće pažnju na jezička pitanja u baletu (str. 125–128), ističući kao jedan od doprinosa Erike Marjaš podršku koju je od nje dobila u vreme kada je Erika Marjaš bila na dužnosti direktorke baletskog ansambla SNP da prvi i jedini put tamo organizuje susret kritičarki baleta i stručnjaka za jezik sa Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, na kojem je i sama autorka ove knjige radila.

Knjiga *Erika Marjaš* Svenke Savić, poslednja je u dugom nizu knjiga o znamenitim ženama Novog Sada o kojima ona piše tokom poslednjih dvadeset godina s ciljem da doprinese širem znanju o emancipaciji žena u domaćem i umetničkom višekulturnom miljeu. Kad je reč o povodu pisanja o primabalerini novosadskog Baleta, Savić je objasnila u *Predgovoru*: „O Eriki Marjaš pišem kao osoba sa kojom je ona provela osam godina učenja baleta u Baletskoj školi i deset godina igranja u Baletu SNP. Vezu je nas detinjstvo u mladost u profesionalnoj orijentaciji i ljubavi prema igri“ (str. 10).

Ako procenjujemo značaj ove knjige u okviru domaće baletske literature, onda se on, pored detaljnih podataka o profesionalnoj karijeri jedne umetnice, ogleda i u bogatstvu važnih podataka o istorijatu Baleta u SNP, kao i u podacima koji otvaraju nova pitanja o odnosu baletske profesije u kulturnom kontekstu Novog Sada i države u celini.